

Nestelen in design

Talloze broedvogels in Nederland zijn aangewezen op nestkasten. Over doeltreffende nesten en bizarre kubussen.

tekst Kester Freriks beeld Merlin Daleman

De nestkast was aan de zij-kanten groen geverfd, de voorkant wit. Het geheel niet groter dan twintig bij tien centimeter. Op eenderde van boven bevond zich de ronde vliegopening, ongeveer zo groot als een gulden. De voorzijde was, zoals het hoorde, gericht op het zuidoosten.

Het was de eerste nestkast die ik zag. Mijn vader had hem gebouwd en opgehangen op het balkon op de vierde verdieping van een flat in Groningen. Het moet vroeg in de lente zijn geweest. De kast hing er nauwelijks of de eerste bewoners dienden zich aan. Een paartje koolmezen. Uiteindelijk brachten ze zes jongen voort.

Nestkasten bieden een uitgelezen gelegenheid om naar vogels te kijken. Nog altijd sta ik verbaasd over de snelheid waarmee de koolmezen hun toekomstige huisvesting ontdekken. In de verre omtrek stonden geen bomen. Het oog van de koolmees heeft kennelijk een uitmuntend vermogen om nestgelegenheid te ontdekken. Van oorsprong broedt de koolmees in een boomholte of het verlaten nest van een specht. Maar oude bomen met holten zijn er in Nederland steeds minder. Dus zijn talloze broedvogels aangewezen op nestkasten die door mensenhand zijn gemaakt.

Nestkasten vormen nu de *haute couture* van onze aandacht en liefde voor het vogelleven. De doeltreffende nestkasten zoals die bij Vogelbescherming of bij de betere tuinwinkel worden geleverd, krijgen concurrentie van designkasten die geen vogel kan betrekken. Ze zijn vervaardigd van gladde kunststof, waarop vogelpoten wegglijden. Of het zijn bizarre kubussen en gekke, scheefgetrokken driehoeken die geen vogel als nestplaats herkent. Om nog te zwijgen van nestkastjes die louter dienen ter tuindecoratie waarop kunstsneeuw is gespoten, de vogelski's staan voor het deurtje en binnen brandt een lichtje. Ik heb wel eens een vogel steeds nijldiger rond zo'n nestkast zien vliegen. Het dier

wilde naar binnen, maar de vliegopening bleek geschilderd.

Elke vogel heeft zijn eigen specifieke nestkast, waarvan een van de eerste eisen is dat die droog is. Verder goed is schoon te houden, op het zuidoosten is gekeerd en voorzien van een vliegopening van de juiste doorsnede. Nestkasten zijn niet alleen noodzakelijk voor het broeden, ook 's winters zijn ze van belang. Vogels zoeken er beschutting, ze slapen erin. Bovendien vormen ze voor de mannetjes alvast het begin van hun territorium.

Binnenkort, over anderhalve maand al, komen de eerste broedvogels terug naar Nederland. De boerenwaluw, tuinfluiter, gierzwaluw, fitis en tientallen andere soorten verlaten de winterverblijven in het diepe zuiden, zelfs tot voorbij de Sahara, en keren terug. Deze vogels noemen wij trots „onze broedvogels”. Maar we hebben meer broedvogels, zij die het hele jaar hier verblijven, zoals huismus, koolmees, merel, spreeuw, winterkoning, heggenmus, grote bonte specht, boomklever.

Al deze vele honderdduizenden vogels hebben in het voorjaar en de zomer een allesoverheersende wens: ze willen broeden. Van uitrusten na zo'n lange tocht de halve wereld over is geen sprake. Meteen beginnen de mannetjes al zingend of met sierlijke baltsvluchten hun broedgebied af te bakenen en een vrouwtje te verleiden. Het eieren leggen, broeden en grootbrengen van de jongen kan beginnen. En dan breekt de herfst alweer aan en maken de trekkers zich op voor de vlucht naar verre, warme landen.

Het lijkt een vanzelfsprekende cyclus, onmisbaar voor het voortbestaan van elke soort. Maar door oprukkende bebouwing, wegeaanleg, het plaatsen van kantoorkolossen en recreatiedruk hebben de Nederlandse broedvogels het steeds moeilijker. De mus vindt geen veilige broedplek meer omdat dakpannen worden afgegaasd. Voor de gierzwaluw zijn er geen oude gebouwen meer.

Vogelvriendelijke nestkasten

De beste tijd om nestkasten op te hangen, is nu. De vogels beginnen hun territorium af te bakenen en een partner te zoeken. Elke vogel heeft zijn eigen kast, afhankelijk van de vliegopening:

32 mm - koolmees
28 mm - pimpelmees
30 mm - kuifmees
35 mm - huismus
40 mm - ringmus
32 mm - boomklever
45 mm - spreeuw
32 mm - bonte vliegenvanger
50 mm - grote bonte specht

Bij de Vogelbescherming in Zeist en bij goede tuincentra zijn de juiste kasten te koop. Let op dat ze „vogelvriendelijk” zijn, dus geen design van kunststof met versierselen. Maak na het broedseizoen de kast goed schoon.

Zie vogelbescherming.nl/tuinvogels/nestkasten voor informatie over het zelf bouwen van nestkasten.

De vogel wilde naar binnen, maar de vliegopening bleek geschilderd

Ik stel me weleens de vogels voor die in het voorjaar aankomen. Hun vertrouwde nestplaats is verdwenen. Struiken gerooid, een vervallen schuur verdwenen. Ze raken misschien in paniek. Waar moeten ze heen? Er is een geluk voor de vogels: de mens trekt zich hun lot aan en komt met een landelijk gedragen reddingsactie: de nestkast. Wij bieden de vogels gastvrijheid.

De nestkast is een weldaad voor de vogels. De Gemeente Soest, in samenwerking met natuurvereniging IVN, vervult een voortrekkersrol. Onder de naam 'Woonruimte voor vogels' is een belangrijk initiatief gestart om voor de meest uiteenlopende vogelsoorten nestkasten te plaatsen. Niet alleen voor kool- en pimpelmezen, ook kasten voor torenvalken, uilen en slechtvalken, wanden voor oeverzwaluwen en ijsvogels, een complete koloniekast voor huismussen en zelfs een til voor huiszwaluwen. Bij renovatie van oude gebouwen worden meteen, onder de dakrand, nesten voor gierzwaluwen gemetseld.

Nederland telt tal van vogelwerkgroepen, zoals die voor de steen- en kerkuil, ijsvogel, slechtvalk en de Werkgroep Roofvogels Nederland. Al deze vrijwilligers zetten zich in om vogels aan broedgelegenheid te helpen. En het lukt: tal van populaties, zoals van de kerkuil en oeverzwaluw, nemen in aantal toe. Dankzij nestkasten is de slechtvalk een reguliere broedvogel geworden. In sommige landen, bijvoorbeeld Finland, broedt de gehele populatie oeraluilen in nestkasten.

Al in de zeventiende eeuw hingen de mensen nestkasten op, de zogenaamde spreuwenpotten. Dit waren afgedankte schenkkannen. De huidige nestkasten werden ontworpen door de Duitse ornitholoog Von Berlepsch aan het eind van de negentiende eeuw. Het is een mooie geste van de mens om nestkasten te plaatsen, zeker in een land als het onze dat voor vogels steeds onherbergzamer wordt.